

Archeologisch bureauonderzoek

Plangebied Rivierenbuurt-Noord
Stadsdeel Zuideramstel
BO 09-149 Amsterdam 2009

Inhoud

Samenvatting	4
Inleiding	5
1 Administratieve gegevens plangebied	6
1.1 Administratieve gegevens	6
2 Wet- en regelgeving	7
2.1 Algemeen	7
2.2 Nationale regelgeving	7
2.3 Provincie Noord-Holland	8
2.4 Gemeente Amsterdam	8
2.5 Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie	10
2.6 Situatie bestemmingsplangebied Rivierenbuurt-Noord	11
3 Bodemkunde en historie	13
3.1 Algemeen	13
3.2 Historisch-topografische inventarisatie	14
3.2.1 Ontginning	14
3.2.2 Landelijk gebied en nijverheid	15
3.2.3 Bewoning en buitenhoven	17
3.2.4 De Rivierenbuurt als woongebied	23
3.3 Archeologische inventarisatie	23
4 Archeologische verwachtingskaart	25
5 Archeologische beleidskaart	28
Conclusie	30
Bronnen	31

Samenvatting

Bureau Monumenten & Archeologie (BMA) heeft in opdracht van Stadsdeel Zuideramstel een archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd voor het bestemmingsplangebied Rivierenbuurt-Noord. Dit is bedoeld om het cultuurhistorische verleden van het plangebied in kaart te brengen en daarmee een beeld te krijgen van de archeologische sporen die in de bodem aanwezig kunnen zijn.

De historisch topografische kartering heeft geresulteerd in een overzicht van archeologische informatie over de ontwikkeling van de Rivierenbuurt-Noord. Van dit ruimtelijke en landschappelijke beeld is een archeologische verwachting opgesteld die omgezet is naar een beleidskaart. De kaart biedt een specificatie van de beleidsregels en maatregelen voor de vereiste archeologische monumentenzorg.

De beleidskaart maakt onderscheid in drie beleidszones die zijn afgeleid van de geïventariseerde archeologische verwachtingszones: hoge verwachting, lage verwachting en geen verwachting. Elke zone kent een specifieke normering om vast te stellen of en in welke mate eventueel archeologisch veldonderzoek nodig is in de bouwplanontwikkeling. Een specificatie van deze beleidsregels per zone is te vinden op de beleidskaart (p 28-29).

Voor het gehele plangebied geldt de wettelijke meldingsplicht, wat inhoudt dat ook in geval geen archeologisch vooronderzoek vereist is en er toch archeologische overblijfselen ouder dan 50 jaar bij bouwwerkzaamheden aangetroffen worden, deze bij BMA aangemeld dienen te worden. In gezamenlijk overleg met de opdrachtgever kunnen dan maatregelen worden genomen tot documentatie en berging van de vondsten.

Inleiding

Het archeologisch bureauonderzoek van Bureau Monumenten en Archeologie (BMA) betreft een inventarisatie van archeologische c.q. cultuurhistorische waarden binnen het plangebied Rivierenbuurt-Noord, stadsdeel Zuideramstel. Uitgaande van deze waardestellende inventarisatie wordt het beleid vastgesteld voor het behoud en/of documentatie van eventuele archeologische overblijfselen in verband met toekomstige bouwplannen.

Het archeologisch bureauonderzoek vindt plaats in het kader van de actualisering van het bestemmingsplan Rivierenbuurt-Noord. De voorliggende waardestelling is gebaseerd op een historisch topografische inventarisatie van kaartmateriaal, publicaties en archiefbronnen, in samenhang met archeologische informatie over vergelijkbare locaties in de directe omgeving.

In het bureauonderzoek komen het nationale, provinciale en gemeentelijke archeologiebeleid (hoofdstuk 2), de historische en archeologische achtergronden (hoofdstuk 3) en de archeologische verwachting van de plangebieden (hoofdstuk 4) aan de orde, gekoppeld aan een beleidskaart (hoofdstuk 5) waarmee wordt gespecificeerd of en in welke mate archeologische maatregelen binnen (toekomstige) planontwikkeling vereist zijn.

1 Administratieve gegevens plangebied

Het plangebied wordt aan de noordzijde begrensd door de Amstelkade, aan de oostzijde door de Amstel, aan de westzijde door de Boerenwetering en aan de zuidzijde door de Ringweg-Zuid, A10.

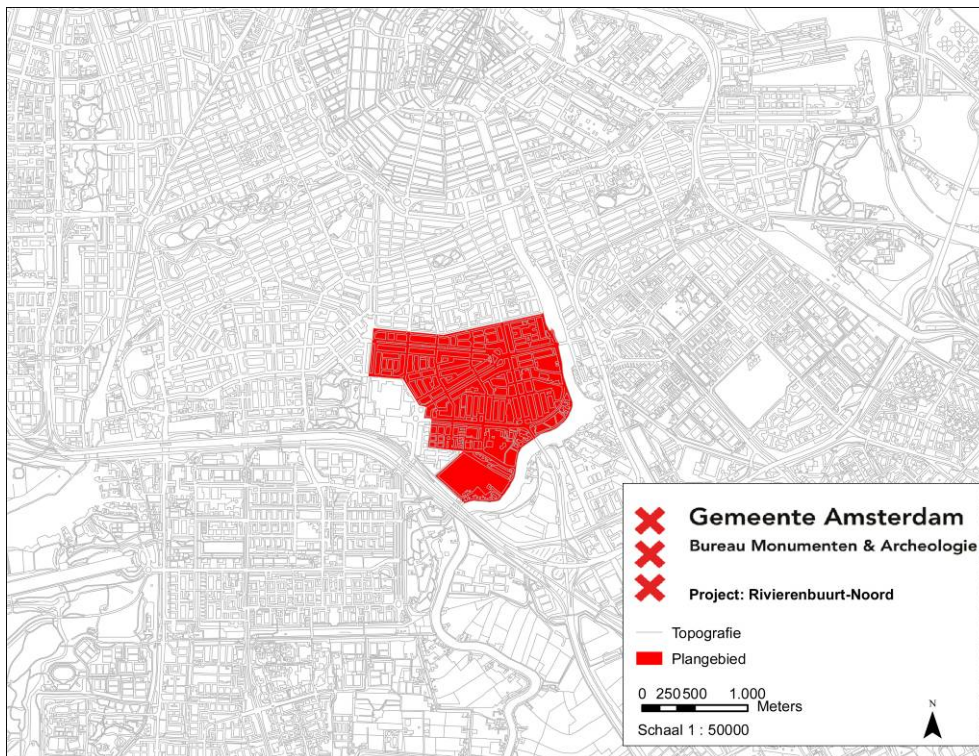
1.1 Administratieve gegevens

Opdrachtgever Stadsdeel Zuideramstel
Contactpersoon Mw. M. Steur
Adres Postbus 74019
Postcode / plaats 1070 BA Amsterdam

Plangebied

Provincie	Noord-Holland	Gemeente	Amsterdam
Plaats	Amsterdam	Kaartblad	25 G
ARCHIS meldingsnr.	38710		
X-coördinaat NW	120.871	Y-coördinaat NW	484.628
X-coördinaat NO	122.478	Y-coördinaat NO	484.772
X-coördinaat ZO	121.740	Y-coördinaat ZO	482.967
X-coördinaat ZW	121.452	Y-coördinaat ZW	483.230

Locatie

1 Het bestemmingsplangebied Rivierenbuurt-Noord (rood omlijnd) in de huidige topografische situatie.

2 Wet- en regelgeving

2.1 Algemeen

Het archeologische erfgoed bestaat uit voorwerpen en structuren die in de bodem bewaard zijn. Ook landschappelijke of infrastructurele elementen kunnen een archeologische waarde hebben. Deze materiële overblijfselen vormen een onderdeel van onze leefomgeving waarvan het behoud in de bodem of documentatie op maat gesneden maatregelen vergen. Het archeologische bodemarchief levert een bijdrage aan de cultuurhistorie van onze stad en maakt de beleving van het verleden bovendien tastbaar.

Vanwege de ruimtelijke aard van archeologische sporen en vondsten in de bodem heeft het archeologische beleid raakvlakken met dat van de ruimtelijke ordening. Door de wijziging van de Monumentenwet 1988 met ingang van 1 september 2007 is de zorg voor het archeologisch erfgoed geïntegreerd in ruimtelijke ordeningsprocessen. Een essentieel uitgangspunt van de nieuwe wet is dat het erfgoed in de bodem beter wordt beschermd. Dit betekent dat in ruimtelijke ontwikkelingen vroegtijdig rekening wordt gehouden met archeologisch erfgoed. Als behoud in de bodem geen optie is, dan is, voorafgaand aan de bodemverstoring, onderzoek nodig om archeologische overblijfselen te documenteren en de informatie en vondsten te behouden. In de dichtbebouwde stedelijke omgeving is in de praktijk doorgaans sprake van deze laatste optie.

2.2 Nationale regelgeving

Aan het einde van de jaren tachtig groeide het besef dat archeologische vindplaatsen in Europa ernstig werden aangetast door grootschalige infrastructurele werken, de toename van bouwlocaties en de intensivering van de landbouw. Om het archeologische erfgoed beter te beschermen hebben de Europese ministers van Cultuur in 1992 het Verdrag van Valletta opgesteld (ook bekend als het Verdrag van Malta).

Een essentieel uitgangspunt van dit verdrag is dat behoud van archeologisch erfgoed in de bodem (in situ) in iedere fase van planontwikkeling dient te worden meegewogen. Als behoud in de bodem (bv door middel van technische maatregelen en/of planaanpassing) geen optie is, dient het bouwplan te voorzien in maatregelen om archeologische overblijfselen op een juiste wijze (volgens de wettelijk verplichte Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie) te documenteren en de informatie en vondsten te behouden. Het verdrag stelt de initiatiefnemer van een ruimtelijk plan, dat bodemverstoring tot gevolg heeft, verantwoordelijk voor de planologische en de financiële inpassing van archeologisch onderzoek. De nieuwe wet ter uitvoering van dit verdrag, de Wet op de archeologische monumentenzorg (Wamz)¹, is per 1 september 2007 definitief van kracht.

Op grond van de Wet op de archeologische monumentenzorg zijn vier wetten gewijzigd: de Monumentenwet 1988, de Ontgrondingenwet, de Wet milieubeheer en de Woningwet. De Wet op de Ruimtelijke Ordening bevatte al voorschriften om meer rekening te houden met archeologie ten behoeve van kwaliteitsverbetering van ruimtelijk beleid. Dit betekent o.a. dat elk bestemmingsplan

¹

Stb. 2007, nr. 42.

op archeologisch beleid zal worden getoetst.² Vanwege het ruimtelijke karakter van het bodemarchief heeft het archeologische beleid raakvlakken met dat van de ruimtelijke ordening. Door de wetwijzigingen worden archeologische belangen vanaf het begin van de besluitvorming in de ruimtelijke ordening meegewogen. Ondanks de getroffen maatregelen om vooraf archeologisch onderzoek in te plannen kunnen toevalsvondsten bij bouwprojecten worden aangetroffen. Hiervoor blijft de meldingsplicht van kracht.³

2.3 Provincie Noord-Holland

Per 1 juli 2008 is de nieuwe wet Ruimtelijke Ordening (Wro) in werking getreden. Hierdoor is de verhouding tussen de provincie en de gemeenten gewijzigd. In het beleidskader Landschap en Cultuurhistorie Noord-Holland omschrijft de provincie haar rol.⁴ Hierbij staat de samenwerking met gemeenten op basis van gemeentelijke en de provinciale structuurvisie centraal. Tevens handhaaft de provincie de Belvédère-benadering, waarin behoud van cultuurhistorie door ontwikkeling wordt nagestreefd. Als toetsingskader voor bestemmingsplannen en projectbesluiten met een Beeldkwaliteitplan hanteert de Provincie tevens het beleidskader en het streekplan. Op grond van de Wro dienen gemeenten bij de vaststelling van bestemmingsplannen, projectbesluiten en beheersverordeningen de Provinciale Ruimtelijke Verordening in acht te nemen.

In het beleidskader is opnieuw de Cultuur Historische Waardenkaart (CHW) opgenomen, waarin gebieden, die naar verwachting archeologisch waardevol zijn, zijn aangewezen als provinciale archeologische attentiegebieden. De waardestellingen van de CHW zijn bedoeld als primaire algemene indicaties die per specifiek plangebied nadere invulling en precisering behoeven.

De provinciale beleidsintentie is om invulling aan de primaire doelstelling van het Verdrag van Malta te geven en archeologische reservaten aan te wijzen. Deze gebieden dienen om archeologische monumenten duurzaam te beschermen en te beheren en daarmee voor toekomstig onderzoek te bewaren.⁵ Daarnaast betreft de provincie nadrukkelijk culturele waarden, waaronder ook archeologie, bij de realisatie van de ruimtelijke- en stedelijke vernieuwing.

2.4 Gemeente Amsterdam

In aansluiting op het rijks- en provinciaal beleid besteedt de gemeente specifieke aandacht aan vroegtijdige inpassing van archeologie in de ruimtelijke ordeningsprocessen.⁶ Uitgangspunt hierbij is een kwalitatief adequaat beheer van het cultureel erfgoed met aandacht voor een efficiënte voortgang van bouwprocessen en kostenbeheersing. Tegen deze achtergrond is de afdeling Archeologie BMA in 2001 gestart met een nadere inventarisatie van archeologische verwachtingen in elk afzonderlijk stadsdeel. Hiertoe worden onder meer verschillende historische kaartbeelden van het stadsdeelgebied met elkaar vergeleken. Deze inventarisatie is bedoeld als een verfijning van het verwachtingsbeeld van de Archeologische Monumenten Kaart (AMK) en de Cultuur Historische Waardenkaart (CHW) van de provincie Noord-Holland, en de landelijke Indicatieve Kaart Archeologische Waarden (IKAW) waarin de stedelijke gebieden niet gekarteerd zijn.

² Artikel 38a lid 1 van de gewijzigde Monumentenwet schrijft hierover dat *De gemeenteraad bij vaststelling van een bestemmingsplan als bedoeld in artikel 3.1 van de nieuwe Wet op de Ruimtelijke Ordening en bij de bestemming van de in het plan begrepen grond, rekening houdt met de in de grond aanwezige dan wel te verwachten monumenten.* Met 'monument' wordt hier een (onbeschermde) archeologisch monument bedoeld, ofwel *alle terreinen welke van algemeen belang zijn wegens hun schoonheid, hun betekenis voor de wetenschap of hun cultuurhistorische waarde* (art. 1 Monumentenwet).

³ Artikel 53 van de gewijzigde monumentenwet 1988.

⁴ Provincie Noord-Holland 2006.

⁵ Van Eerden 2008, 14-15.

⁶ BMA 2005, 58.

De nieuwe wetgeving schrijft voor dat bij vaststelling van een nieuw bestemmingsplan altijd een nadere waardestelling nodig is van de aanwezige archeologische verwachting in de vorm van een bureauonderzoek. Dit bureauonderzoek behelst een specificatie van eventuele archeologische waarden binnen een specifiek plangebied en een advies met betrekking tot het daarbij behorende beleid en/of te nemen maatregelen. Bij de formulering van het beleid staat altijd een realistische balans tussen het archeologische belang ten opzichte van de voortgang van het ruimtelijke ontwikkelingsproces in de stad centraal.

De bescherming van (verwachte) archeologische waarden kan in een bestemmingsplan (o.a.) worden geregeld met een aanlegvergunning als bedoeld in artikel 3.3.a van de Wet op de Ruimtelijke Ordening. Verder kan in het belang van de archeologische monumentenzorg worden bepaald dat de aanvrager van een reguliere bouwvergunning als bedoeld in artikel 44, eerste lid, van de Woningwet een rapport dient te overleggen als bedoeld in artikel 39, tweede lid en kan worden bepaald dat aan een reguliere bouwvergunning als bedoeld in artikel 44, eerste lid, van de Woningwet voorschriften kunnen worden verbonden als bedoeld in artikel 39, derde lid, van de Monumentenwet. Zowel aan een aanlegvergunning als vrijstelling kunnen voorschriften worden verbonden in het belang van de archeologische monumentenzorg.

Bij de bepaling van de vrijstellingsdrempels voor archeologisch wordt een combinatie van factoren, in acht genomen, te weten: a) de specifieke aard van de cultuurhistorische / archeologische waarden, b) het oppervlak van het te ontwikkelen terrein en c) de diepte van de bodemingreep. Volgens deze systematiek gelden in Amsterdam dertien beleidsvarianten:

- 1: gebieden met bekende archeologische waarden. Aangezien hier met zekerheid archeologische overblijfselen aanwezig zijn, is bij elke bodemingreep ongeachte het oppervlak of de diepte archeologisch onderzoek noodzakelijk
- 2: bebouwde gebieden met een hoge archeologische verwachting binnen het historische centrum van Amsterdam (tot en met de Vierde Uitleg: binnen de Singelgracht). Vrijstelling van archeologisch veldonderzoek geldt bij bodemingrepen kleiner dan 50 m² en minder dan 0,50 m onder maaiveld.
- 3: gebieden met een hoge archeologische verwachting langs nog aanwezige historisch infrastructurele assen / in een historische woonkern buiten het historische centrum van Amsterdam. Deze gebieden zijn onbebouwd of de bebouwing dateert van vóór de 19de eeuw. Vrijstelling van archeologisch veldonderzoek geldt bij bodemingrepen kleiner dan 100 m² en minder dan 0,50 m onder maaiveld.
- 4: bebouwde gebieden met een hoge archeologische verwachting langs nog in het landschap zichtbare historisch infrastructurele assen / in historische woonkern buiten het historische centrum van Amsterdam. De bebouwing dateert uit het einde van de 19de eeuw. Vrijstelling van archeologisch veldonderzoek geldt bij bodemingrepen kleiner dan 100 m² en minder dan 1,00 m onder maaiveld.
- 5: bebouwde gebieden met een lage archeologische verwachting langs voormalige (overbouwde of opgehoogde) historisch infrastructurele assen / in een historische woonkern buiten het historische centrum van Amsterdam. De bebouwing of ophoging dateert uit de 20ste eeuw. Vrijstelling van archeologisch veldonderzoek geldt bij bodemingrepen kleiner dan 500 m² en minder dan 2,00 m onder maaiveld.
- 6: onbebouwde gebieden met een lage archeologische verwachting in de landelijke periferie van Amsterdam. Hier liggen archeologische vondsten dicht aan het oppervlak, zodat relevante archeologische lagen kunnen zijn opgenomen in de bouwvoor. De bouwvoor heeft gemiddeld een diepte van 0,3 – 0,5 m waaronder een eerste sporenvak zichtbaar wordt. Vrijstelling van archeologisch veldonderzoek geldt bij bodemingrepen kleiner dan 500 m² en minder dan 0,50 m onder maaiveld.
- 7: bebouwde gebieden met een lage archeologische verwachting in de voormalige (overbouwde of opgehoogde) landelijke periferie van Amsterdam. De bebouwing of ophoging dateert uit het einde

van de 19de eeuw. Vrijstelling van archeologisch veldonderzoek geldt bij bodemingrepen kleiner dan 10.000 m² en minder dan 1,00 m onder maaiveld.

- 8: bebouwde gebieden met een lage archeologische verwachting in de voormalige (overbouwde of opgehoogde) landelijke periferie van Amsterdam. De bebouwing of ophoging dateert uit de 20ste eeuw. Vrijstelling van archeologisch veldonderzoek geldt bij bodemingrepen kleiner dan 10.000 m² en minder dan 2,00 m onder maaiveld.

- 9: terreinen met een lage archeologische verwachting die als vaarweg in gebruik zijn binnen het historische centrum van Amsterdam (tot en met de Vierde Uitleg: binnen de Singelgracht). Vrijstelling van archeologisch veldonderzoek geldt bij bodemingrepen kleiner dan 500 m² en minder dan de waterbodem.

- 10: gebieden met een lage archeologische verwachting die als vaarweg in gebruik zijn buiten het historische centrum van Amsterdam. Vrijstelling van archeologisch veldonderzoek geldt bij bodemingrepen kleiner dan 10.000 m² en minder dan de waterbodem.

- 11: gebieden met een lage archeologische verwachting die onder water in het IJ liggen, of die als haven in het IJ liggen of die van oorsprong een opgespoten eiland (bijv. baggerdepots uit de 19de eeuw of eilanden zoals IJburg) zijn. Vrijstelling van archeologisch veldonderzoek geldt bij bodemingrepen kleiner dan 10.000 m² en minder dan 4,00 m ÷ NAP.

- 12: gebieden met een lage archeologische verwachting die in een droogmakerij liggen. Vrijstelling van archeologisch veldonderzoek geldt bij bodemingrepen kleiner dan 10.000 m² en minder dan 0,50 m onder maaiveld.

- 13: gebieden zonder archeologische overblijfselen omdat hier al archeologisch onderzoek of grootschalig grondverzet heeft plaatsgevonden voor bijv. zware funderingen, kelders, tunnels ed. Er geldt daarom een lage archeologische met een vrijstelling voor archeologisch onderzoek. Deze categorie plangebieden zijn wel indirect van belang voor archeologische planning omdat ze aanwijzingen geven voor de eventuele aanwezigheid van archeologische resten in omliggende gebieden.

Voor alle beleidsvarianten geldt dat van het dieptecriterium alleen kan worden afgeweken als exacte gegevens over de bodemopbouw of de aanwezigheid verstoringen bekend zijn.

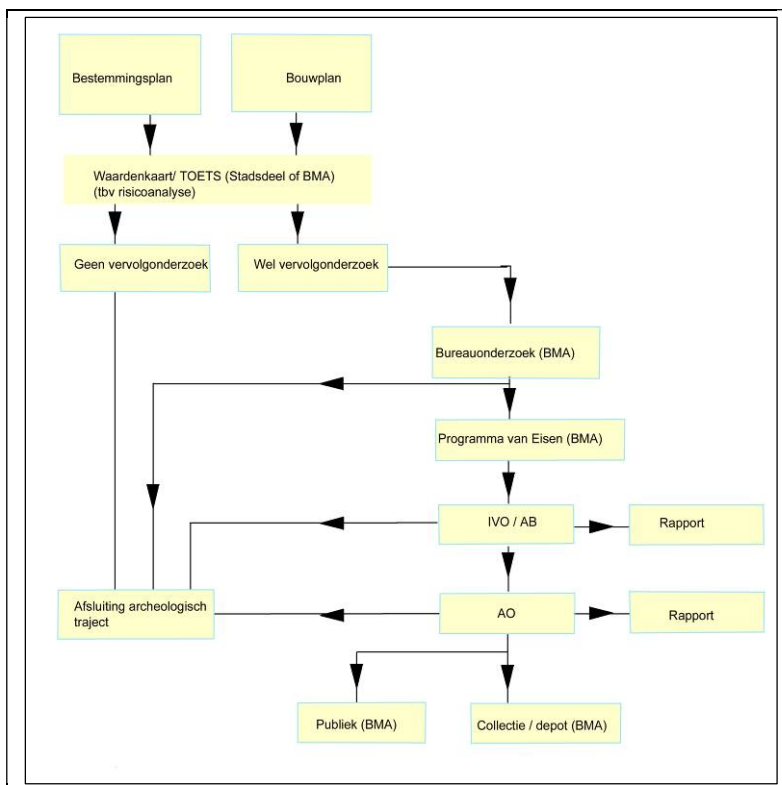
2.5 Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie

Voor de inpassing van archeologisch onderzoek in het proces van de ruimtelijke planvorming bestaat een standaard pakket van maatregelen waarvan de kwaliteitsnormen door het ministerie van OCW zijn opgesteld (KNA: Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie). De maatregelen gaan uit van een gefaseerde aanpak, zodat per plangebied, al naar gelang de locatie, de aard van de bodemingreep en de archeologische verwachting, een op maat gesneden programma kan worden opgesteld. Er is sprake van een gefaseerde aanpak waarbij een onderscheid gemaakt wordt in het Bureauonderzoek (BO), eventueel gevolgd door het Inventariserend Veldonderzoek (IVO) en de Archeologische Opgraving (AO) of een Archeologische Begeleiding (AB).

Het IVO is bedoeld om de resultaten van het bureauonderzoek te toetsen. Het geeft inzicht in de aanwezigheid en toestand van de archeologische overblijfselen in de bodem. Een AO wordt uitgevoerd in geval er sprake is van een vindplaats met archeologische resten die volledig dienen te worden gedocumenteerd en geborgen.

Een AB houdt in dat er geen apart archeologisch onderzoek plaatsvindt voorafgaand aan het bouwproces, maar dat de bouwgreep onder begeleiding van een archeoloog wordt uitgevoerd. Volgens de vigerende KNA voorschriften kan dit alleen in geval van uitzondering, bijvoorbeeld wanneer er sprake is van een beperkte bodemingreep op een gewaardeerd terrein of een AMK-terrein. Elke onderzoeksfase wordt afgesloten met een selectiebesluit. Hierin wordt vastgesteld welke delen van een plangebied in aanmerking komen voor verder archeologisch onderzoek of voor bescherming en welke delen van het plangebied verloren gaan zonder een archeologische

opgraving (afb. 2). De wijze waarop de verschillende archeologische werkzaamheden worden uitgevoerd is afhankelijk van de omvang van de bouwlocatie, de aard van de archeologische resten en de opzet van het civiel technisch programma. Goede integratie van de het archeologisch programma in het bouwproces is een belangrijke voorwaarde voor efficiëntie in de uitvoering.

2 Stroomschema archeologisch onderzoek.

Indien een archeologische waardestelling in het kader van een bestemmingsplan geformuleerd wordt, zal hieruit pas een eventueel veldonderzoek voortkomen wanneer bouw aanvragen in het kader van het betreffende bestemmingsplan ingediend worden. Voor alle veldonderzoeken is een Programma van Eisen (PvE) vereist. Hierin zijn de kwalitatieve randvoorwaarden en onderzoeksvragen voor het werk vastgelegd. Het vormt de basis voor verdere planning en kostenraming. In het PvE wordt tevens beschreven of archeologische overblijfselen in de bodem bewaard kunnen blijven of dat opgraven van deze resten noodzakelijk is (selectiebesluit). Het PvE is onderdeel van de bouwprocedure. Het (laten) opstellen ervan behoort tot de verantwoordelijkheid van de initiatiefnemer van het bouwplan.

Ondanks de maatregelen om vooraf archeologisch onderzoek in te plannen kunnen toevallig vondsten bij bouwprojecten worden aangetroffen. Hiervoor blijft de wettelijke meldingsplicht van kracht.⁷ Dit houdt in dat de uitvoerder of opdrachtgever de gemeente over de vondst dient te informeren zodat maatregelen ter documentatie of berging ervan getroffen kunnen worden.

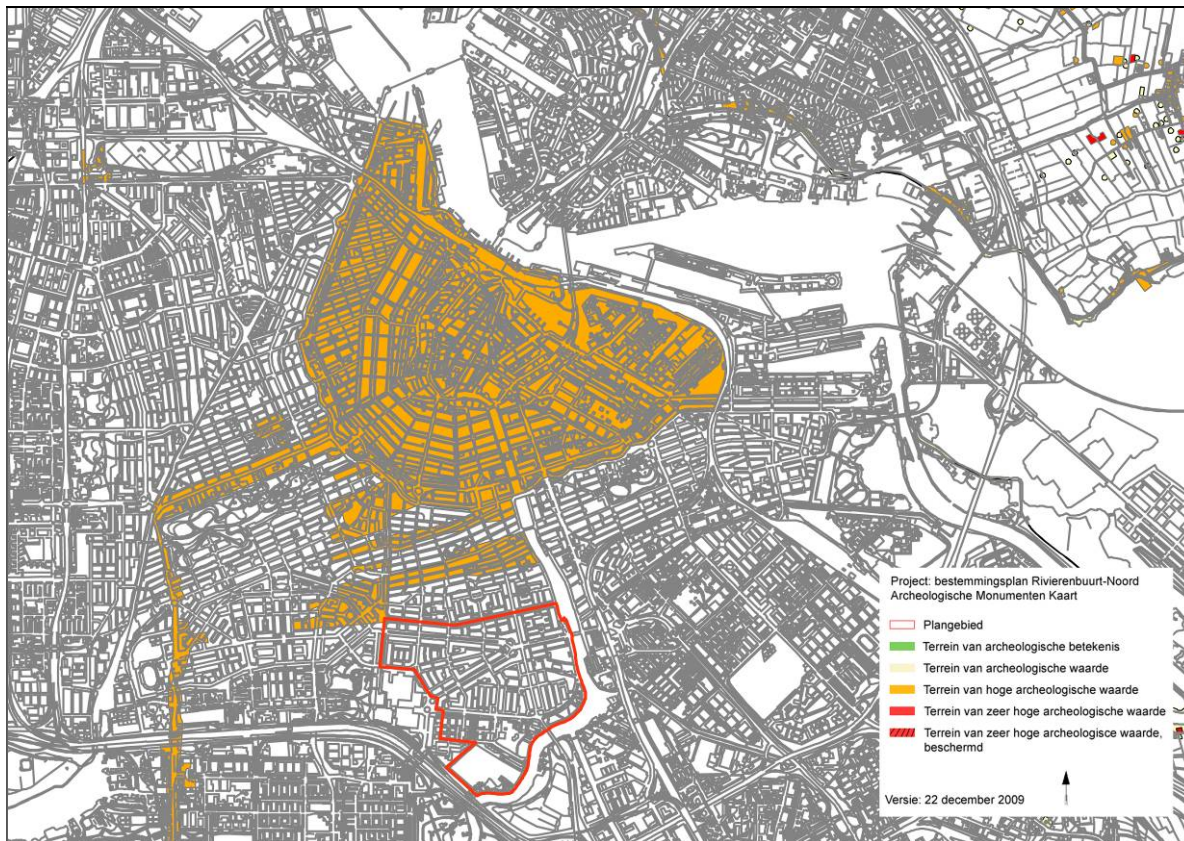
2.6 Situatie bestemmingsplangebied Rivierenbuurt-Noord

Het plangebied kent geen wettelijk beschermde archeologische monumenten (AMK). Bovendien is het plangebied volgens de Cultuur Historische Waardenkaart van de provincie Noord-Holland (CHW) vrij van zones met een archeologische waardering (afb. 3). Het verwachtingsbeeld van de

⁷

Artikel 53 van de gewijzigde monumentenwet 1988.

AMK en CHW is echter algemeen van aard en dient in het kader van de bouwplanvorming nader te worden uitgewerkt. Het volgende hoofdstuk betreft een historisch topografische analyse ten behoeve van een specificatie en een ruimtelijk onderscheid van de archeologische verwachtingen.

3 Bestemmingsplangebied Rivierenbuurt-Noord op de Archeologische Monumenten Kaart (AMK). Het plangebied (rode lijn) valt buiten gebieden met een hoge archeologische waardering (oranje). De Cultuurhistorische Waardenkaart van de Provincie Noord-Holland (CHW) komt overeen met het AMK-kaartbeeld.

3 Bodemkunde en historie

3.1 Algemeen

Het huidige 'natuurlijke' landschap in en om Amsterdam wordt in grote mate bepaald door de landschapsvorming die zich voltrok in het Holoceen, de periode na de laatste IJstijd (vanaf circa. 10.000 BP). Er heerste toen vanaf circa. 4.000 BP een gematigd klimaat waarin veengroei mogelijk was. Toen ontstond hier in de kuststreek het zogenaamde Hollandveen. Het Hollandveen Laagpakket bevindt zich thans in de ondergrond tussen gemiddeld 4 - 5 m ÷ NAP en 2 m ÷ NAP en loopt plaatselijk door tot 0 m NAP. Dit natuurlijke landschap is omgevormd tot een veenweidegebied door middel van grootschalige veenontginningen, die in de 11de eeuw van start gingen.⁸ Bij de cultivatie van het landschap speelde de waterhuishouding een cruciale rol. Tegelijkertijd met de veenontginningen begon ook de aanleg van dijken en later in de 17de en 18de eeuw volgde de uitgebreide droogmakerijen waarbij grote watergebieden in Noord-Holland werden ingepolderd. Wat de vroegste bewoning van Amsterdam betreft dateren de oudste archeologische sporen van huizen tot nu toe uit de 12de eeuw. Rond de stad en met name op de hoger gelegen strandwallen in Noord Holland zijn vindplaatsen met bewoningssporen die teruggaan tot in de Bronstijd (circa. 2.000 - 800 v. Chr.).

De eerste bewoning van Amsterdam ontwikkelde zich in de 12de en 13de eeuw aan de Nieuwendijk/Kalverstraat en de Warmoesstraat/Nes. Met de aanleg van de (Nieuwezijds en Oudezijds) burgwallen in de 14de eeuw startte het proces van stadsvorming. De stad had eerst een aarden omwalling ('sciltraminge') als verdedigingswerk die in de laatste kwart van de 15de eeuw werd vervangen door een stenen stadsmuur. De laatmiddeleeuwse stad was omsloten door de huidige Singel aan de westkant en de Gelderse kade en Kloveniersburgwal aan de oostkant. In de periode 1585-1663 groeide de stad explosief door vier stadsuitbreidingen. Ten tijde van de Eerste Uitleg (1585-1586) verplaatste de stadsrand zich naar de huidige Herengracht en de Oudeschans. Bij de Tweede Uitleg (1592-1596) verschenen er vier nieuwe woon- en werkeilanden (Marken, Uilenburg, Rapenburg en Vlooienburg) aan de oostkant van de stad. In 1613 ontstond met de Derde Uitleg aan de westzijde van de stad de woon- en werkbuurt de Jordaan en het eerste deel van de grachtengordel tot aan de Leidsegracht. De vroeg 17de-eeuwse stad werd beschermd door een gebastioneerde aarden wal ontworpen naar de nieuwste fortificatieplannen uit Italië, voorzien van elf bolwerken. Met de Vierde Uitleg van 1663 werd in de Gouden Eeuw het halfcirkelvormige stadsplan van Amsterdam voltooid. Het oostelijke deel van de grachtengordel werd aangelegd over de Amstel en aan het IJ werden de drie oostelijke haveneilanden Kattenburg, Wittenburg, Oostenburg gerealiseerd. De nieuwe bakstenen stadswal (met nu in totaal 26 bolwerken) volgde met z'n gracht het tracé van de huidige Singelgracht.

De eerste woonwijken buiten de Singelgracht verrezen naar aanleiding van het uitbreidingsplan Kalff in 1877, gevolgd door een tweede ring na annexatie van grote delen van de gemeenten Nieuwer-Amstel en Sloten in 1896. De 20ste-eeuwse groei van de stad valt uiteen in vier fasen; bebouwing van de Baarsjes, Zuid en Oost in de twintiger en dertiger jaren, het door nieuwbouw aaneengroeien van voormalige dijkdorpen in Amsterdam Noord, de wederopbouw wijken aan de westzijde van de stad (de Westelijke Tuinsteden) en de bebouwing van de voormalige Bijlmermeer in de zestiger en zeventiger jaren. Met IJburg borduurt de stad begin 21ste eeuw weer voort op het concept van vier eeuwen tevoren, het creëren van stedelijk areaal in en aan het IJ.

⁸ Veerkamp 1997, 10-31.

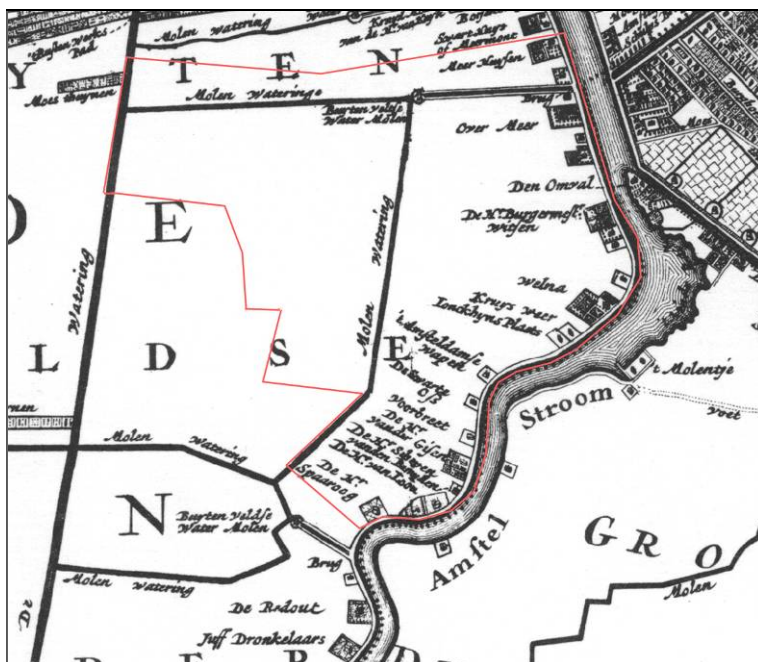
3.2 Historisch-topografische inventarisatie

Voor deze historisch topografische analyse zijn verschillende cartografische bronnen gebruikt, waaronder de Topografische Militaire Kaart (1854) gecombineerd met gegevens van de kaarten van Nicolaes Visscher (circa. 1700), de kaart van Pieter Mol (1770) en de kaart van de Dienst Publieke Werken uit 1900 uitgegeven door Scheltema.

3.2.1 Ontginning

De Rivierenbuurt maakt deel uit van de voormalige Binnendijkse Buitenveldersche polder. Gedurende lange tijd vormde de omgeving van Amsterdam rond de Amstel één gebied: het Amstelland. Dit gebied is in de 12de eeuw ontgonnen, waarbij de Amstel als ontginningsas werd gebruikt. Haaks op de Amstel werden percelen uitgezet met een onderlinge afstand van 30 tot 100 m. Aan de kopse kant verrezen boerderijen op huisterpen en ontstond de voor het veenlandschap typerende lintbebouwing. De percelen werden door middel van sloten gescheiden. De sloten dienden tevens om het natte veengebied te ontwateren. Door de ontwatering kwam het veen droog te liggen en ontstond een geschikt akkergebied waar zich later ook industrieën ontwikkelden en wat vanaf de 16de eeuw ook wat stedelijke karakteristieken kreeg.

Door de ontwatering van het veen daalde het maaiveld en stonden de akkers bloot aan overstromingsgevaar. Ter bescherming werden achter- en zijkaden aangelegd, maar toch trad er vernatting van de percelen op. Daarom bracht men nieuwe stroken veen in cultuur. Bij de verlenging van de kavels schoof ook vaak de bewoning op. De achterkade werd dan als secundaire ontginningsas in gebruik genomen.⁹ Dit zogenaamde slagenlandschap is nog duidelijk te zien op historische kaarten (afb. 3).

4 Het plangebied (rood omlijnd) op een uitsnede van de kaart van Visscher uit 1700. Rechts de Amstel met hofsteden/buitens, links de Boerenwetering.

De bodemdaling, die het gevolg was van de ontginningsactiviteiten, zorgde er voor dat huisplaatsen voortdurend moesten worden opgehoogd. Op de zo ontstane huisterpen stonden boerderijen die waren opgetrokken uit hout, leem en riet. Rond het midden van de 12de eeuw ontwikkelde de

⁹ Stol, 1993

boerderijen zich tot zogenoemde woonstalhuizen; het woon- en stalgedeelte was niet van elkaar gescheiden, maar ondergebracht in één gebouw. De boeren voerden een gemengd bedrijf waar veeteelt samen met akkerbouw plaatsvond. Gedurende de 14de eeuw veranderde dit en kwam de nadruk op veeteelt te liggen. De aanhoudende vernatting van de bodem had akkerbouw nagenoeg onmogelijk gemaakt.¹⁰

In de 13de eeuw werd Amstelland gesplitst in Ouder-Amstel en Nieuwer-Amstel. De Binnendijkse Buitenveldersche polder lag binnen het rechtsgebied van de ambachtsheerlijkheid Nieuwer-Amstel. Amsterdam behoorde ook tot het rechtsgebied van Nieuwer-Amstel maar vormde spoedig een autonoom rechtsgebied. Het grensgebied was voortdurend oorzaak van conflicten tussen beide ambachtsheerlijkheden.

3.2.2 Landelijk gebied en nijverheid

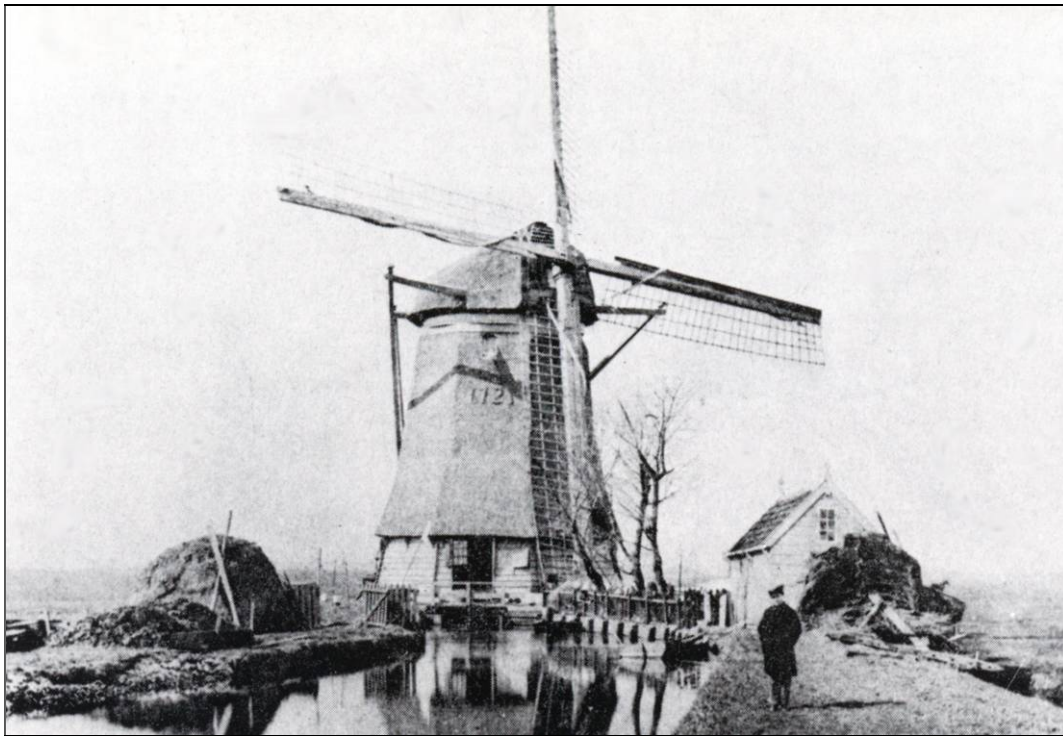

5 Het plangebied (rood omlijnd) op een uitsnede van de Topografisch Militaire Kaart uit 1854. Vanaf de Amstel liepen de langgerekte oost-west georiënteerde weren

De Binnendijkse Buitenveldersche Polder werd in 1634 bedijkt en het waterpeil werd beheerst met eerst twee, later drie molens langs de molenweteringen.¹¹ Op de kaarten van Visscher en Mol (afb. 4 en 8) worden zij elk Buiten Veldse Water Molen genoemd, op de militaire kaart uit 1854 (afb. 5) de 1e, 2e en 3e watermolen. De 2e watermolen lag binnen het huidige plangebied, ten westen van het buiten Meerhuizen, ter plaatse van de tegenwoordige kruising IJselstraat-Reggestraat. De vroeg-17de-eeuwse molen werd in 1721 vernieuwd: het jaartal is te zien in de rieten kap op een foto uit circa 1870 (afb. 6). In 1877 werd de taak van de molen overgenomen door een stoomgemaal dichter bij de Amstel: een kaart uit 1890 toont dat de molen toen verdwenen is.

¹⁰ Hoppenbrouwer 2002

¹¹ Hoek Ostende 1978

6 De 2^e (Buyten Veldse) watermolen omstreeks 1870 (foto P. Oosterhuis: Stadsarchief Amsterdam).

Ten westen van de Haringvlietstraat vormt de Boerenwetering de grens van het plangebied. Deze (waarschijnlijk) natuurlijke waterloop zorgde van oudsher voor de afwatering van de in de 12de eeuw ontgonnen Buitenvelderse polder. De wetering liep vroeger van de Kalfjeslaan naar de Singelgracht, verder door de stad en mondde bij de Nieuwezijds Kolk in de Amstel uit. Voor de demping in de 19de eeuw was de bochtige Boerenwetering als Nieuwezijds Voorburgwal een natuurlijke gracht, westelijk om het oudste deel van Amsterdam. Om het hoogteverschil tussen het Amsterdams en het lagere polderpeil te overbruggen bevond zich bij het Polderhuis aan de Stadhouderskade een overhaal, die in 1924 bij de uitvoering van Plan-Zuid 1,5 km zuidelijker is komen te liggen bij de Haringvlietstraat. Deze overhaal heeft tot 1966 bestaan toen bij de aanleg van Buitenveldert het zuidelijke deel van de Boerenwetering werd gedempt.

Door de toename van de bevolking in Amsterdam in de 17de eeuw ontstond een groeiende vraag naar industrie- en landbouwproducten. Aan de behoefte daaraan werd voldaan door bedrijven en boeren in de directe omgeving van Amsterdam.¹² Uitspanningen en industriële nijverheid als scheepswerfjes, lijmerijen en kaarsenfabrieken vestigden zich vooral dicht bij de stad, in de tegenwoordige Pijp. Ten zuiden hiervan bevonden zich aan weerszijden van de Boerenwetering land- en tuinbouwbedrijven.¹³ De wetering diende als transportroute.

¹² Schmall 1987

¹³ Colijn 1995

7 Boerenwetering omstreeks 1935, ter hoogte van de huidige ringweg/RAI-terrein naar het noorden. Rechts het deel tussen de Herman Heijermansweg en de Haringvlietstraat, de westgrens van het plangebied. Voor het Vossius Gymnasium uit 1933 de achterkant van de huizen aan de Messchaetstraat. De Diepenbrockstraat is nog onbebouwd.

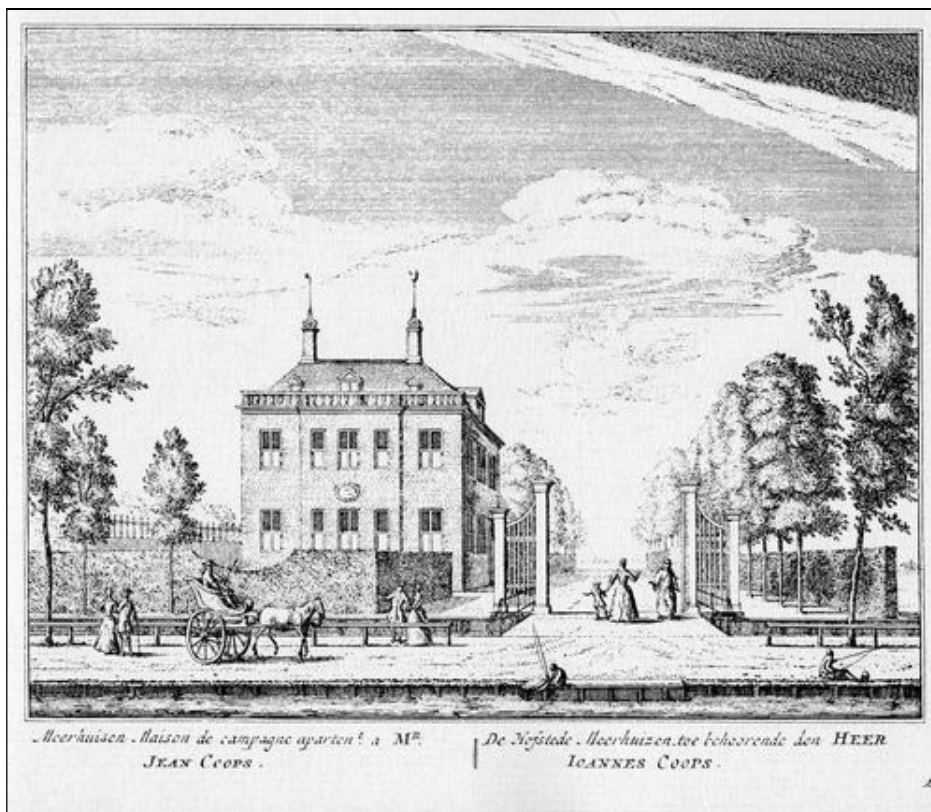
3.2.3 Bewoning en buitenhoven

De polder was niet alleen in gebruik als voorraadschuur van de stad, het buitengebied was tevens een gewild stedelijk recreatiegebied. Amsterdamse patriciërs lieten in de landelijke omgeving weelderige buitenplaatsen en pleziertuinen bouwen.¹⁴ Aanvankelijk hadden deze hofsteden een overwegend agrarische functie. In de zomer werden de hofsteden door recreanten bewoond.¹⁵ In de tweede helft van de 17de eeuw werden de hofsteden vaak vervangen door buitens met een stedelijk voorkomen. Toen, na het uitbreken van de Vierde Engelse Oorlog in 1780 de welvaart in Holland sterk terug liep werd een groot aantal buitens afgebroken om weer plaats te maken voor boerderijen en tuinderijen. Door de aanleg van de spoorlijnen in de richting van Haarlem en Amersfoort ontstonden eind 19de eeuw in het Kennemerland en het Gooi villadorpen als Bloemendaal en Bussum, waar men zich door de betere bereikbaarheid met het spoor steeds vaker permanent vestigde.¹⁶

¹⁴ Ram 1964

¹⁵ Meischke 1958

¹⁶ Heinemeijer 1987

9 Meerhuizen omstreeks 1730 (ets, Abraham Rademaker)

Buitenplaats Overmeer

Het Buiten Overmeer is al bekend aan het eind van de 16de eeuw. Het lag iets ten zuiden van Meerhuizen, ter hoogte van de Vrijheidslaan. Midden 17de eeuw was het in bezit van de familie Spiegel. Rond 1840 stond ter plaatse een rosmolen voor de fabricage van snuiftabak, 20 jaar later een herberg. In 1912 vestigde zich er een kwekerij.

10 Overmeer (tekening, C. Andriessen, 1806)

Buitenplaats Trompenburg

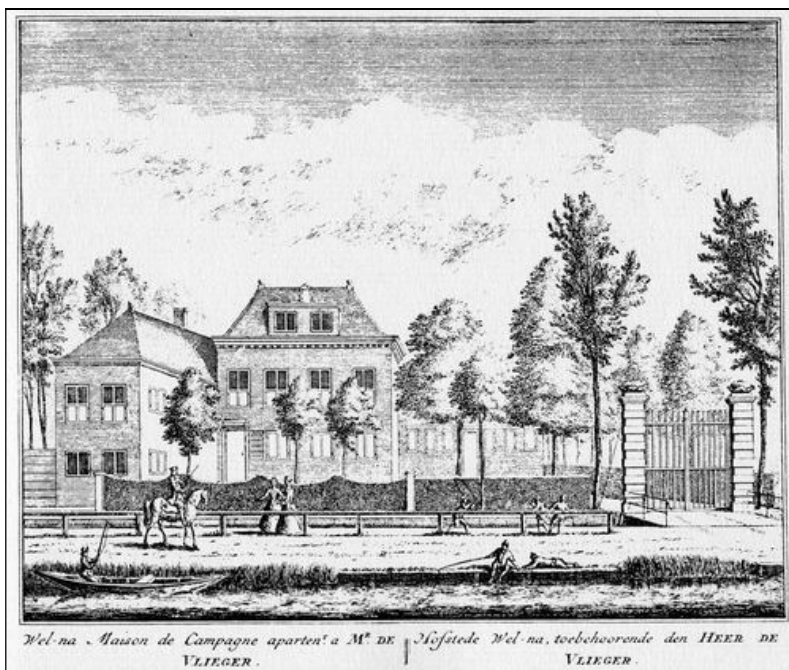
Het buiten Trompenburg, ter plaatse van het kantoorpand Rivierstaete aan de Amsteldijk/ Trompenburgstraat, dankt zijn naam aan vlootvoogd Cornelis Tromp, zoon van Maarten Harpertsz. Tromp, die in de tweede helft van de 17de eeuw wellicht de bouwer maar in ieder geval de eigenaar was. Na zijn dood in 1691 kwam het in bezit van burgemeester Nicolaas Witsen, zoals vermeld op de kaart van Visscher uit 1700. Na 1728 verwisselt de 'hofstede' verschillende malen van eigenaar (o.a. Jan Peterse en David van Eys): op de kaart van Mol uit 1770 wordt het buiten weer Trompenburg genoemd. Het buiten werd in 1828 gesloopt. In 1899 werd hier een fabriek gebouwd voor de *Industriële Maatschappij Trompenburg*, die er auto's ging bouwen onder de merknaam Spijker, na 1903 Spyker.

11 Trompenburg, (ets, omstreeks 1730)

Buitenplaats Welna

Het 17de-eeuwse buiten Welna lag in de bocht van de Amstel ter plaatse van het Martin Luther King Park aan de oostzijde van de Rijnstraat/Utrechtsebrug. Midden 17de eeuw werd het bewoond door Dirk Govertsz Wuytiers. Tijdens diens bewoning vonden er in 1650 onderhandelingen plaats tussen de stad Amsterdam en Willem Frederik van Nassau na de mislukte aanval op Amsterdam door Willem Frederik en stadhouder Willem II. Begin 19de eeuw was het buiten in gebruik als herberg. Na de afbraak in het midden van de 19de eeuw heeft ter plaatse tot in de jaren '30 van de 20ste eeuw boerderij Welna gestaan.

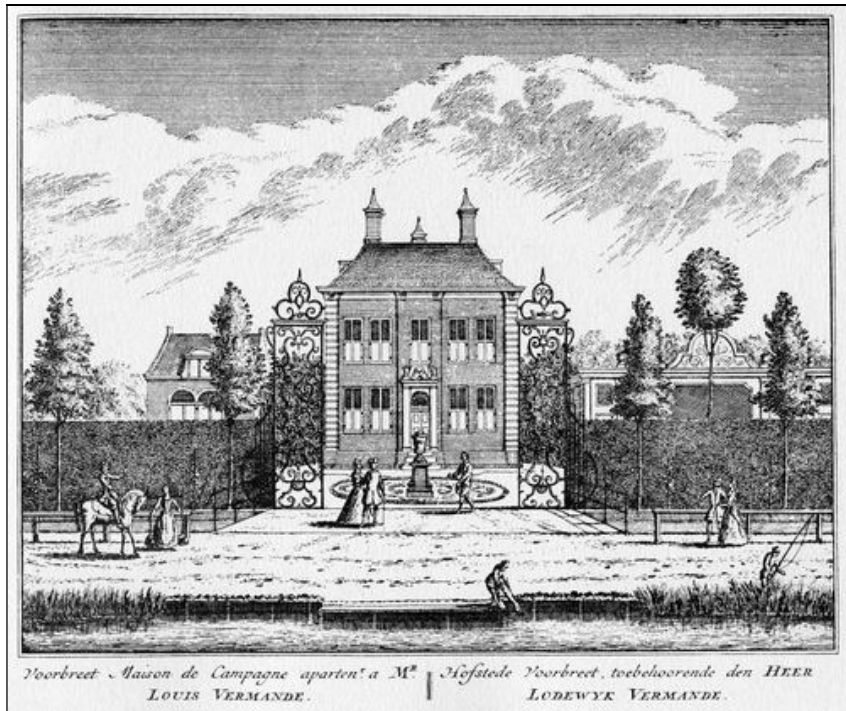
12 Welna omstreeks 1730 (ets, Abraham Rademaker)

13 Onderhandeling voor Welna tussen twee afgevaardigden van de regering van Amsterdam en graaf Willem Frederik van Nassau. Welna is in de historie bekend geworden door de mislukte aanslag van prins Willem II op Amsterdam in 1650. Op Welna had graaf Willem Frederik van Nassau zijn hoofdkwartier en daar ontving hij de deputatie uit de stad (ets, Simon Fokke, 1650).

Buitenplaats Voorbreet, later Stroomhof.

Vorbreet is gebouwd in de 17de eeuw in de stijl van Adriaan Dorsman. Het stond ter plaatse van het zuiden van het Martin Luthers Windpark bij de Zuidelijke Wandelweg. Het ontleende zijn naam waarschijnlijk aan het brede voorhof. Tegen 1800 is het inmiddels vervallen buiten gesloopt.

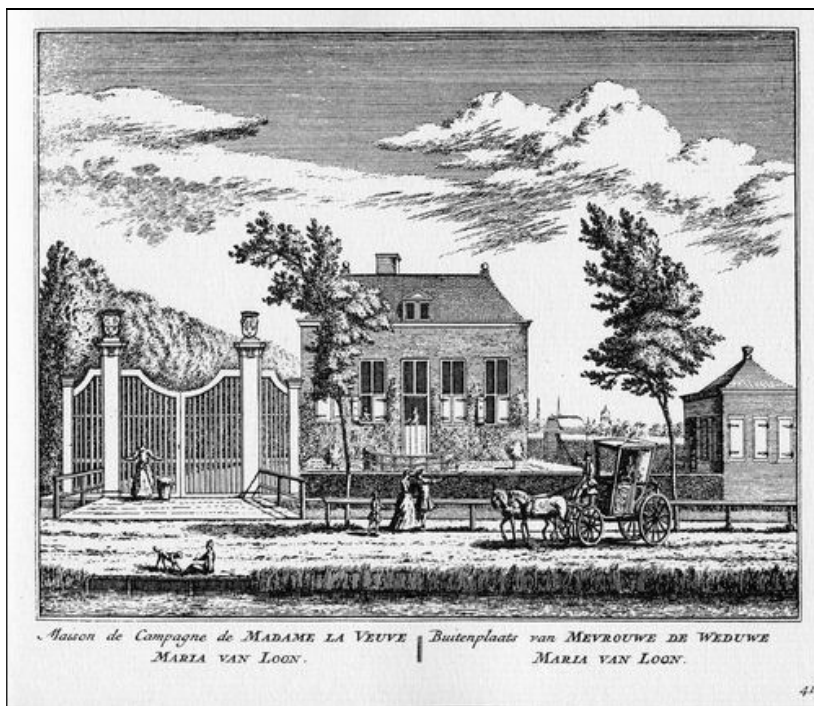
14 Voorpret omstreeks 1730 (ets, Abraham Rademaker)

Buitenplaats Van Bempden

In 1638 kwam Claes Adriansz. van Naerden in bezit van een stuk land aan de Amstel, ter plaatse van begraafplaats Zorgvliet, waaraan hij of zijn familie voor 1701 de naam Starrenburg gaf. In 1701 werd de schepen en bewindhebber van de WIC mr. Jan van der Bempden eigenaar van het terrein. Tot 1769 waren hij en later zijn weduwe Ester Elisabeth Tulp eigenaar van de buitenplaats. In 1850 bestond de buitenplaats nog.

Buitenplaats Middelloon, later Vreugdenhof

Aan de zuidzijde van begraafplaats Zorgvliet stond het eveneens 17de-eeuwse buiten dat aanvankelijk Middelloon heette. In 1650 kochten Nicolaes en Pieter van Loon een terrein aan de Amstel, dat ze vervolgens nog door verdere aankopen uitbreidden. Waarschijnlijk waren het Pieter van Loon en diens echtgenote Josina van Loon die hier na 1658 een buitenplaats genaamd Dubbelloon stichtten. De buitenplaats was waarschijnlijk omstreeks 1730 eigendom Maria van Loon, de weduwe van Marten van Loon. Na de dood van de Van Loons werd de buitenplaats in 1737 verkocht aan de Amsterdamse koopman Nicolaas Calkoen jr., die de buitenplaats herdoopte in Vreugdenhof. In 1748 werd de buitenplaats verkocht aan de bankier Thomas Hope. Een zekere M. van der Starre verkreeg in 1835 werd een sloopvergunning voor de buitenplaats.

15 Het buiten van de familie Van Loon omstreeks 1730 (ets, Abraham Rademaker)

3.2.4 De Rivierenbuurt als woongebied

Tot in de 20ste eeuw was het deel van de Binnendijkse Buitenvelderse polder waar de Boerenwetering liep nog een landelijk gebied. Als gevolg van de bevolkingsgroei annexeerde Amsterdam in 1896 delen van deze polder. In 1901 werd de Woningwet van kracht. De wet verplichtte de gemeentebesturen uitbreidingsplannen vast te stellen, die rekening hielden met de verdere groei van de steden. Al in 1905 ontwierp H.P. Berlage een uitbreidingsplan, dat werd verworpen door het Rijk. In 1917 kwam Berlage met een nieuw plan, het bekende Plan-Zuid, waartoe ook de Rivierenbuurt behoort. Het nieuwe uitbreidingsplan omvatte naast het toenmalige gemeentebestuur ook de aangrenzende randgemeenten, die in 1921 grotendeels door Amsterdam werden geannexeerd. Kenmerkend voor het Plan-Zuid was de waterverbinding tussen de Amstel en de Schinkel. Dit Amstelkanaal splitst zich bij de kruising met de Boerenwetering in twee takken, die achter het Olympisch Stadion bij de Schinkel weer samen komen. In het tweede kwart van de 20ste eeuw werd het gebied goeddeels bebouwd.

3.3 Archeologische inventarisatie

In het plangebied is tot op heden geen archeologisch veldonderzoek uitgevoerd. Concrete aanwijzingen over de kwaliteit van archeologische sporen zijn daarom niet voorhanden. In de directe omgeving, daarentegen, is een archeologische vindplaatsen onderzocht, die aanvullende informatie verschaft over de landschappelijke en topografische ontwikkeling van het plangebied.

In 1998 op het terrein van het voormalige Boomschorshuisje aan de Amstelveenseweg een archeologische opgraving plaatsgevonden (locatie AVW). Hierbij zijn sporen van een ontginningsloot en een middeleeuwse terp uit de 13de eeuw aangetroffen. Daarnaast zijn overblijfselen van de eerste bakstenen bebouwing langs de Amstelveenseweg gedocumenteerd, die van rond 1600 dateerde.

Aan de Amsteldijk 74 (locatie AMD1) in begin 2007 bij graafwerkzaamheden in de tuin en het souterrain van het huidige 19de-eeuwse pand resten van een 18de-eeuwse muur aangetroffen, mogelijk samenhangend met een voormalige katoenfabriek, evenals resten van een waterkelder behorend bij voorgaande bebouwing.

In januari 2009 heeft de afdeling Archeologie van Bureau Monumenten en Archeologie op het terrein van het voormalige Gemeentearchief aan de Amsteldijk een inventariserend veldonderzoek (IVO: locatie AMD2) uitgevoerd. Hierbij zijn een ophogingslaag uit circa 1625 voor de aanleg van de buitenplaats Rust en Werk, muurwerk van deze buitenplaats evenals een waterkelder aangetroffen. De buitenplaats Rust en Werk werd in 1620 gebouwd en is in 1887 afgebroken.¹⁸

Op 3 juni en 24 augustus 2009 heeft de afdeling Archeologie van Bureau Monumenten & Archeologie (BMA) een Archeologische Begeleiding (AB) uitgevoerd in het plangebied Amstelpark-Oost in stadsdeel Zuideramstel (locatie AMP). Hierbij zijn onder een recent opgespoten zandpakket van 1,5 tot 2 meter dik muurresten aangetroffen van de boerderijen Pingelenburg en Weltevrede. Tevens is het talud aan de landzijde van de Amsteldijk waargenomen. De voet van de dijk is 25 meter van de Amsteloever verwijderd.¹⁹

Daarnaast kan de kwaliteit van eventuele archeologische resten worden vastgesteld op basis van de bovenstaande inventarisatie van historisch topografische bronnen. Het is mogelijk dat bijbehorende archeologische resten uit deze periodes in de bodem bewaard zijn. Het kan dan gaan om verkavelingstructuren (zoals slootpatronen), maar ook om huisterpen. Ook materiële overblijfselen van boerderijen, buitenplaatsen en (agrarische) bedrijven, kunnen worden aangetroffen. Deze sporen kunnen vooral worden aangetroffen langs oude infrastructurele assen, zoals de Amsteldijk en de Boerenwetering.

De bovenste laag (circa. 2,00 m dik) onder het huidige maaiveld betreft recent aangebrachte grond. Het oorspronkelijke polderpeil bevond zich in de Binnendijkse Buitenveldersche Polder op circa. 2,00 m ÷ NAP.²⁰ Op basis van de huidige maaiveldhoogte (circa. 0,50 m ÷ NAP) kan er vanuit gegaan worden dat eventuele archeologische sporen of vondsten op een diepte van circa. 2,50 m onder het huidige maaiveld liggen.

Er bestaat een grote kans dat de archeologische kwaliteit van de ondergrond in het plangebied is aangetast. Dit is het gevolg van de aanleg van de woonwijken in de Rivierenbuurt aan het begin van de 20ste eeuw. Voor de aanleg van de woonwijk is het gebied opgehoogd met circa. 2 meter zand. Daarbij zijn het oorspronkelijke maaiveld en de bijbehorende bodemopbouw waarschijnlijk verstoord.

¹⁸ Gawronski, J. en Veerkamp, J., 2009a

¹⁹ Gawronski, J. en Veerkamp, J., 2009b

²⁰ Dienst der Publieke Werken 1967, 290-294

4 Archeologische verwachtingskaart

Op basis van bovenstaande inventarisatie (hoofdstuk 3) zijn binnen het plangebied Rivierenbuurt-Noord materiële overblijfselen te verwachten die samenhangen met de ontwikkeling van dit stedelijke gebied vanaf de Late Middeleeuwen tot de 20ste eeuw, zoals middeleeuwse dijken en funderingen van 18de-eeuwse buitenplaatsen. Dit leidt tot een verwachtingskaart zones van archeologische materiële neerslag (zone A-I).

Archeologische verwachtingszones

 Begrenzing plangebied

 A: Amsteldijk

Het betreft het tracé van de middeleeuwse dijk, waarlangs sinds de 15de eeuw mensen en goederen zich verplaatsten en bebouwing ontstond. De materiële neerslag betreft losse vondsten, afval en sporen van de wegstructuur. Deze zone heeft tot op heden haar functie van waterkering behouden. Voor het tracé geldt een hoge archeologische verwachting.

 B: Buitenplaatsen langs de Amsteldijk

Hier kunnen sporen voorkomen die verband houden met de voormalige buitens en pleziertuinen, waaronder:

- 1 Meerhuizen
- 2 Over Meer
- 3 Trompenburg
- 4 Welna
- 5 Voorbreet /Stroomhof
- 6 Van Bemden / Starrenburg
- 7 Middelloon/ Vreugdenhof

Daarbij gaat het om funderingen en sporen zoals beerputten, tuinen en afvallagen. Dergelijke sporen hebben een hoge dichtheid en sterke onderlinge samenhang. De archeologische verwachting is daarom hoog.

 C: Zone van bewoning langs de Amsteldijk

Hier kunnen sporen voorkomen die verband houden met bewoning en landgebruik van de inpoldering tot het gebruik als stedelijk gebied in de loop van de 20ste eeuw. Daarbij gaat het om funderingen en sporen zoals beerputten, tuinen en afvallagen. Dergelijke sporen hebben een hoge dichtheid en sterke onderlinge samenhang. De archeologische verwachting is daarom hoog.

 D: Tweede Watermolen

De materiële neerslag betreft sporen van gebouwen, losse vondsten en bedrijfsafval. Vanwege de lange gebruikperiode hebben de archeologische sporen een dichte verspreiding en een sterke onderlinge samenhang. De archeologische verwachting is daarom hoog.

E: Zone van bewoning langs de Boerenwetering

Hier kunnen sporen voorkomen die verband houden met bewoning en landgebruik van de inpoldering tot het gebruik als stedelijk gebied in de loop van de 20ste eeuw. Daarbij gaat het om funderingen en sporen zoals beerputten, tuinen en afvallagen. Dergelijke sporen hebben een hoge dichtheid en sterke onderlinge samenhang. De archeologische verwachting is daarom hoog.

F: Boerenwetering

In de bedding van de Boerenwetering kan een wijde verspreiding voorkomen van verzonken overblijfselen die verband houden met de nijverheids- en bewoningsgeschiedenis van het gebied langs de Boerenwetering. Hier zijn geen bouwstructuren te verwachten. Al deze archeologische sporen vertonen een wijde verspreiding en een lage trefkans. Er is bovendien kans op versterking vanwege baggerwerk in het verleden. Dit resulteert in een lage archeologische verwachting.

G: Molenwetering in de Binnendijkse Buitenveldersche Polder

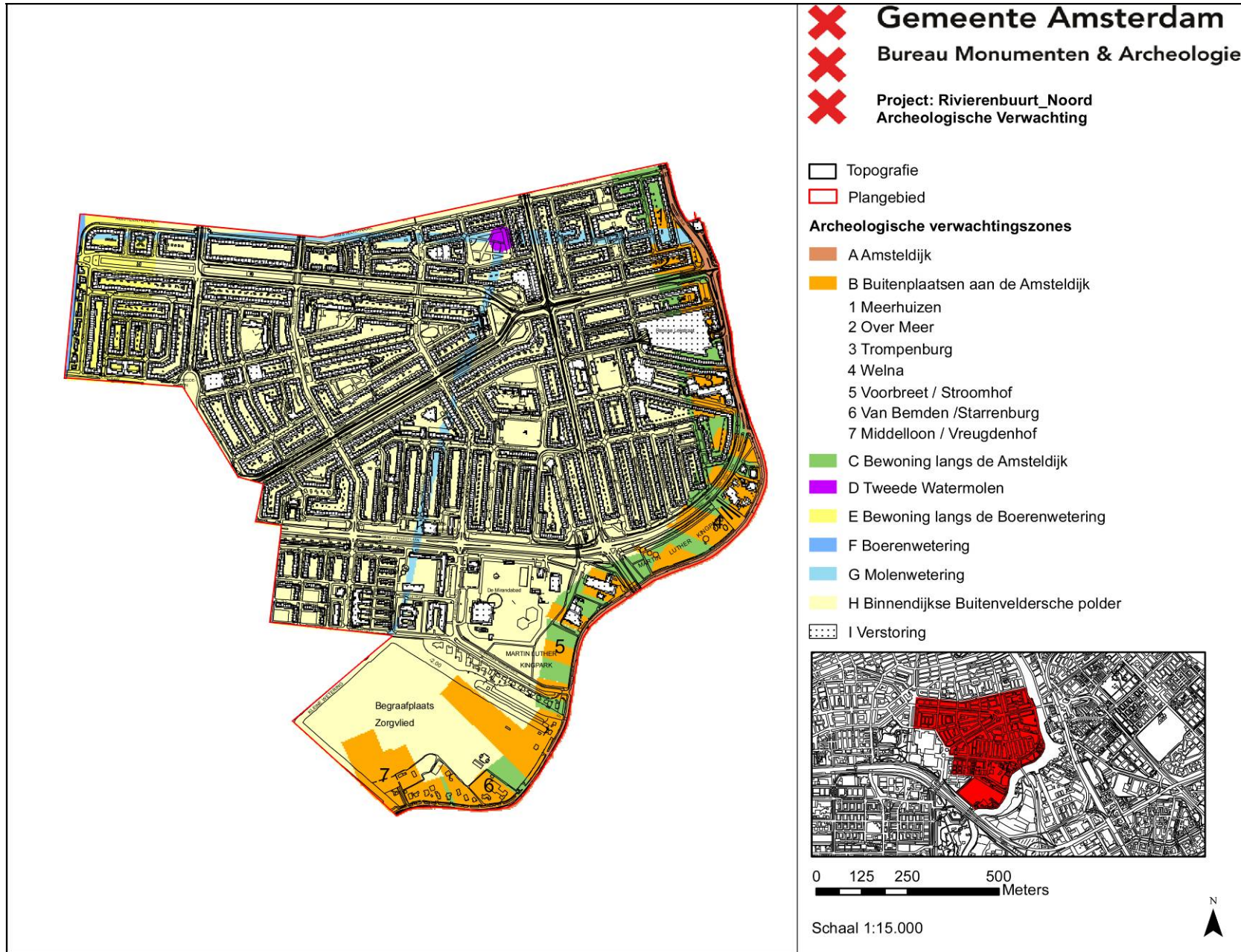
De materiële neerslag betreft losse vondsten en afval: in de wetering gegooid of verloren voorwerpen. Dergelijke overblijfselen hebben geen samenhang en hebben een wijde verspreiding. De archeologische verwachting is daarom laag.

H: Ontginningssporen in de Binnendijkse Buitenveldersche Polder

Hier kunnen sporen voorkomen die verband houden met bewoning en landgebruik vanaf de 12de eeuw. De materiële neerslag betreft erven, terpen, verkavelingsporen en sloten uit de ontginningsperiode (12de/13de eeuw) tot de periode van verstedelijking in de 20ste eeuw. Dergelijke overblijfselen hebben een wijde verspreiding. De archeologische verwachting is daarom laag. Bovendien is de ondergrond grotendeels verstoord bij de aanleg van de wijk in de 20ste eeuw.

I: Verstoring

In deze delen van het plangebied is de bodem verstoord door de aanleg van de bebouwing en infrastructuur in de jaren 60 van de 20ste eeuw. Daarmee is dit deel van het plangebied vrijgesteld van archeologisch onderzoek.

5 Archeologische beleidskaart

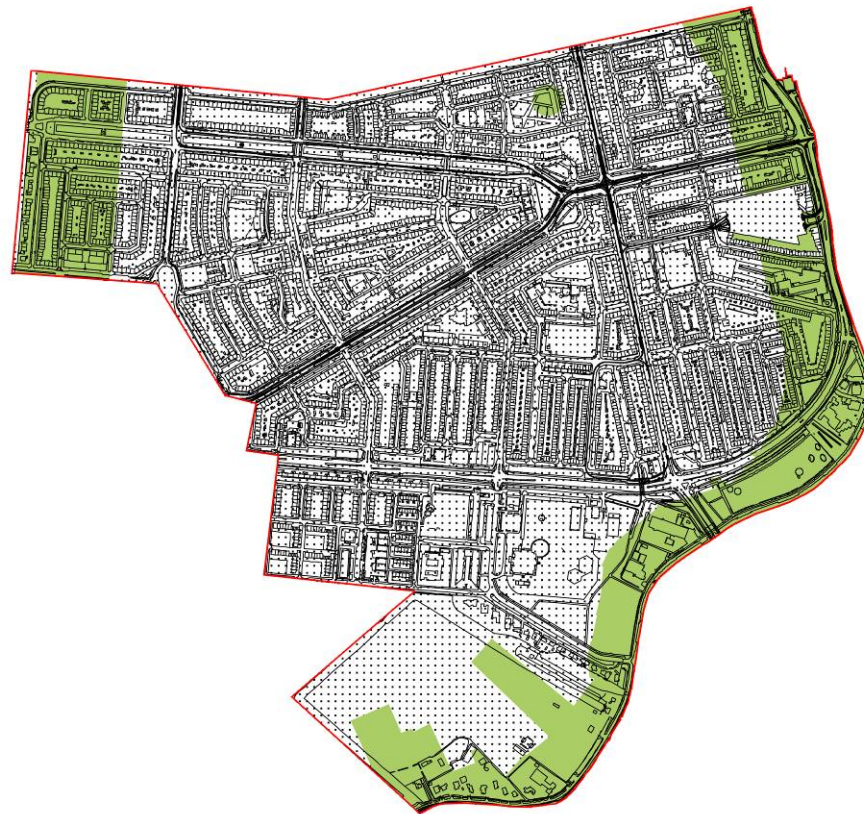
De archeologische beleidsadvieskaart van het plangebied Rivierenbuurt-Noord is bedoeld als een schematisch ruimtelijk overzicht van de maatregelen die nodig zijn voor de zorg voor het archeologische erfgoed binnen bepaalde zones of locaties in de plangebieden. De verwachtingen worden gekoppeld aan de huidige toestand van het terrein en mogelijk opgetreden bodemverstoringen. De clustering van de verwachtingszones resulteert in een beleidskaart met daarop zones met bijbehorende specifieke beleidsmaatregelen.

Archeologische Beleidszones op basis van de archeologische verwachtingszones en verstoringen

- Begrenzing plangebied
- **Beleid bij hoge verwachting (verwachtingszones A t/m E)**
Uitzondering van archeologisch veldonderzoek geldt bij bodemingrepen kleiner dan 500 m² of minder dan 2,00 m onder maaiveld.
- **Beleid: negatieve verwachting: (sub)recente verstoring (verwachtingszones F t/m I)**
Voor deze delen van het plangebied geldt een negatieve verwachting, vanwege de hoge mate van verstoring en de lage verwachting. Daarmee zijn deze delen van het plangebied vrijgesteld van verdere archeologische maatregelen.

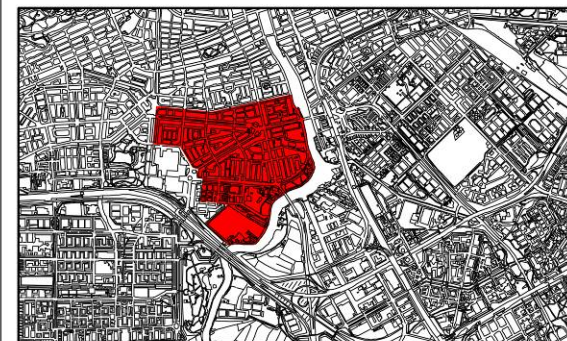
Voor de uitvoering van archeologisch veldonderzoek, zoals een Archeologische Begeleiding (AB), een Inventariserend Veldonderzoek (IVO) of een Archeologische Opgraving (AO), is een archeologisch Programma van Eisen (PvE) vereist.

Voor het gehele plangebied geldt dat ook in geval geen archeologisch veldonderzoek vereist is en er toch archeologische overblijfselen ouder dan 50 jaar bij bouwwerkzaamheden aangetroffen worden, deze bij de gemeente aangemeld dienen te worden, zodat in gezamenlijk overleg met de opdrachtgever maatregelen getroffen worden tot documentatie en berging van de vondsten.

X Gemeente Amsterdam
X Bureau Monumenten & Archeologie
X Project: Rivierenbuurt-Noord
Archeologische Beleid

- Topografie
- plangebied
- Beleid**
- Hoge verwachting: uitzondering kleiner dan 500 m2 of dieper dan 2 m onder maaiveld
- Vrijstelling

0 125 250 500
Meters

Schaal 1:10.000

Conclusie

Het voorliggende bureauonderzoek naar archeologische waarden is uitgevoerd in het kader van het bestemmingsplan Rivierenbuurt-Noord. De mogelijkheid dat in de grond aanwezige archeologische waarden worden verstoord is afhankelijk van de grootte en de diepte van het te verstoren oppervlak bij toekomstige bouwingrepen.

De beleidskaart maakt onderscheid in drie beleidszones die zijn afgeleid van de geïnventariseerde archeologische verwachtingszones: hoge verwachting, lage verwachting en geen verwachting. Ten eerste zijn er vijf zones met een hoge archeologische verwachting (**verwachtingszones A t/m E**). Deze zones zijn geclusterd tot één beleidszone op de beleidkaart. Hiervoor geldt een uitzondering van archeologisch veldwerk bij bodemingrepen kleiner dan 500 m² of minder dan 2,00 m onder maaiveld.

Verder zijn er drie zones met een lage archeologische verwachting (**verwachtingszones F t/m H**) en is er één zone zonder archeologische verwachting (**verwachtingszone I**). Deze zones zijn eveneens geclusterd tot één beleidszone op de beleidkaart. Hiervoor geldt vrijstelling van verdere archeologische maatregelen

Voor de uitvoering van elk archeologisch veldwerk, zoals een Archeologische Begeleiding (AB), een Inventariserend Veldonderzoek (IVO) of een Archeologische Opgraving (AO), is een archeologisch Programma van Eisen (PvE) vereist.

Voor het gehele plangebied geldt de wettelijke meldingsplicht. Dit houdt in dat ook in geval geen archeologisch vervolgonderzoek is vereist en toch bodemvondsten ouder dan 50 jaar worden aangetroffen dit aan Bureau Monumenten en Archeologie gemeld moet worden zodat in gezamenlijk overleg de opdrachtgever maatregelen getroffen worden tot documentatie en berging van de vondsten.

Bronnen

Digitale bronnen

Cultuur Historische Waardenkaart provincie Noord-Holland. <http://chw.noord-holland.nl>
Archeologisch Informatiesysteem (ARCHIS)

Literatuur

- BMA, *Ruimte voor Geschiedenis. Beleidsnota Monumenten en Archeologie Amsterdam 2005-20*, Amsterdam 2005.
- Colijn, J. (e.a.), 'De Boerenwetering: wonen, werken en vermaak langs een eeuwenoude waterweg', *Amstelveense Historische Reeks 2*, 1995.
- Eeghen, N.-H. van, 'De hofstede aan de Amstel van Joan Spaarroogh en Anna Spiegel', *Amstelodamum* 46 (1959), 205-211.
- Eeghen, I.H. van, 'Meerhuizen of de Pauwentuin en Arent Arentsz, gen. Cabel', *Amstelodamum* 54 (1967), 219-221.
- Eeghen, I.H. van, 'Nogmaals de Pauwentuin', *Amstelodamum* 55 (1968), 43-46.
- Gawronski, J., J. Veerkamp, *Het Gemeentearchief terrein. Inventariserend veldonderzoek fase 1. Amsteldijk 67, (AAR 33)* Amsterdam 2009a
- Gawronski, J., J. Veerkamp, *Pingelenburg en Weltevrede. Archeologische Begeleiding Amstelpark-Oost, (AAR 40)* Amsterdam 2009b
- Heinemijer, W.F., 'Plan-Zuid. Berlage en de Amsterdamse School', in: Heinemijer, W.F. en Wagenaar, M.F., *'Amsterdam in kaarten. Verandering van de stad in vier eeuwen cartografie*, Ede/Antwerpen 1987, 176-177.
- Hoek Ostende, J.H. van den, 'Poldermolens rond Amsterdam', *Amstelodamum* 70 (1978), 360-394.
- Hoppenbrouwer, P.C.M., 'De Hollandse economie circa. 975 - circa. 1570', in: Nijs, T. de en E. Beukers (red.), *Geschiedenis van Holland tot 1572*, Hilversum 2002, 103-118.
- Jansen, L., 'De Binnendijkse Buitenveldersche Polder', *Ons Amsterdam* 17, 1965, 10-15.
- Meischke, R., 'Het Amsterdamse buitenhuis in de eerste helft van de zeventiende eeuw', *Amstelodamum* 45 (1958), 133-141.
- Meischke, R., 'Buitenverblijven voor Amsterdammers voor 1625', *Amstelodamum* 70 (1978), 100-101.
- Provincie Noord-Holland, *Cultuur Verbindt, Cultuurnota 2005-2008 Provincie Noord-Holland*, Haarlem 2004.
- Ram, B., 'Ook aan Amstel's boorden fluistert nog iets van een ver verleden (I)', *Ons Amsterdam* 16 (1964), 162-169.
- Ram, B., 'Ook aan Amstel's boorden fluistert nog iets van een ver verleden (II)', *Ons Amsterdam* 16 (1964), 194-196.
- Schmall, H., 'De rand van de stad. Agrarische en industriële activiteiten', in: Heinemijer, W.F. en Wagenaar, M.F., *Amsterdam in kaarten. Verandering van de stad in vier eeuwen cartografie*, Ede/Antwerpen 1987, 40-41.
- Stol, T., *Wassend water, dalend land. Geschiedenis van Nederland en het water*, Utrecht/Antwerpen 1993.
- Veerkamp, J.A.G., *Inventarisatie archeologische aandachtspunten bij de aanleg van de Noord/Zuidlijn*, Amsterdam 1997, 10-31.
- Weerts, H., P. Cleveringa, W. Westerhoff en P. Vos, 'Nooit meer: Afzettingen van Duinkerke en Calais', *ARCHEObrief 2* (2006), 28-34.

Afmelding:

Archiscode 29114 datum 23-12-2009

Controle proces en waardestelling prof. dr. J.H.G. Gawronski

Voor akkoord datum: 23-12-2009

Colofon

Archeologisch Bureauonderzoek 09-149

Datum: 23-12-2009 (aangepaste versie 21-12-2010)
Status: definitief
Redactie: prof. dr. J.H.G. Gawronski
Tekst: drs. L.F. de Leeuw
Tekeningen: drs. L.F. de Leeuw

© Bureau Monumenten & Archeologie, Gemeente Amsterdam, 2009
Postbus 10718, 1001 ES Amsterdam, 020-2514900

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op enigerlei andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van BMA. BMA aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.